

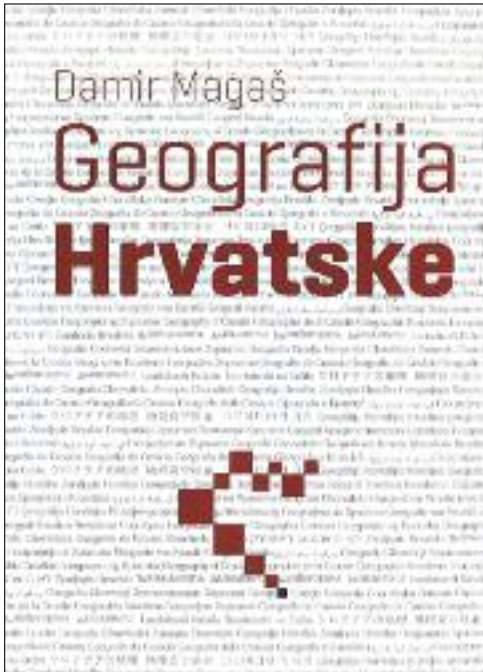
KNJIŽEVNOST

Damir Magaš:

Geografija Hrvatske

Biblioteka Geographia Croatica 46

Zadar 2013; Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Meridijani, 597 strani, ISBN 978-953-331-040-4, 978-953-239-151-0

Monografijo sestavlja devet poglavij, ob koncu katerih navaja avtor pomembnejšo uporabljeno literaturo, ter kazalo geografskih imen. Uvodno prvo poglavje (str. 18–33) obravnava **širši geografski položaj Hrvaške ter njene meje**. Avtor jo opredeljuje kot jadransko-srednjeevropsko državo na stiku treh večjih evropskih civilizacijskih arealov: zahodnoevropsko-sredozemskega, srednjeevropskega in jugovzhodnoevropskega, pri čemer prva dva združuje v »zahodni«, rimskokatoliški svet, zadnjega pa pripisuje pravoslavno-islamskemu svetu. V naravogeografskem pogledu vidi Magaš temeljno naravno mejo v tako imenovanem »hrvaškem pragu«, kakor opredeljuje dinarsko gorsko prepreko v komunikaciji med primorskim in panonskim delom države. Sploh je za avtorja značilno, da v svojem delu močno poudarja maritimni značaj Hrvaške, ki so ga predhodni pisci hrvaških geografskih monografij s »celinskim« pristopom nekoliko zanemarili. V tem smislu Magaš tudi nanovo povzema in interpretira glavne prometne linije, ki potekajo prek Hrvaške in so po eni strani usmerjene po podravskem, posavskem in jadransko-jonskem (obalni) koridorju od severozahoda na jugovzhod, po drugi pa omogočajo povezovanje med obalnimi pristanišči in podonavsko-srednjeevropsko notranjostjo po vertikalnih linijah ter med samimi jadranskimi obalnimi mesti prek morja do Italije. Poglavje se zaključuje z orisom poteka in historiata hrvaških mejnih območij s Slovenijo, Madžarsko, Srbijo, Bosno in Hercegovino ter Črno goro oziroma z orisom različnih meja in morskih pasov v Jadranskem morju.

Drugo poglavje (str. 34–101) prikazuje **naravnogeografske značilnosti Hrvaške**, začeni z geološkim orisom ozemlja in razvojem glavnih reliefnih oblik, ki jih avtor deli na nižinske ravnice, terasne ravnice, planote, nižja gričevja, gorski, dinarsko-kraški in podmorski relief. Reliefne značilnosti vplivajo na podnebne, kjer avtor izpostavlja zlasti osnovno delitev na sredozemsko in celinsko različico ter oriše zelo razčlenjeno strukturo, ki zadeva insolacijo ter temperaturno in padavinsko diferenciacijo hrvaškega ozemlja. Pri hidrografskem opisu posveča glavno pozornost morju, a tudi glavnim vodotokom in jezerom ter podzemskim vodam na kraških območjih. Poglavje zaključuje še pregled pedo- in rastlinsko-geografskih značilnosti Hrvaške.

V obsežnem tretjem poglavju (str. 102–223) se avtor ukvarja s **homogeno (fiziognomsko) regionalizacijo Hrvaške**. Magaš ločuje tri osnovne homogene regije: panonsko-subpanonsko, gorsko in primorsko. Prvo regijo (1) podrobneje deli še na zahodni subpanonski prostor, vzhodni subpanonski prostor in hrvaško panonsko Podonavje. Gorsko regijo (2) deli na Gorski kotar, Potkapelsko kotlino in Liko. Primorski regiji (3) namenja avtor še najbolj obsežni oris, vendar prihaja ravno pri regionalizaciji tega, Magašu najbolj poznanega območja do določenih nesoglasij med strukturo členitve, ki je zapisana v kazalu in tisto, ki jo avtor poda v samem besedilu. Te nejasnosti ne zadevajo severno hrvaško primorje in srednje hrvaško primorje, ampak južno hrvaško primorje in njene podenote.

Posebej problematično je četrto poglavje (str. 224–301), kjer je govora o **zgodovinsko-geografskem razvoju Hrvaške** in kjer »patriotski« značaj monografije najbolj očitno prihaja do izraza. V podpoglavju 4.1.4., v katerem avtor nekritično prevzema nedokumentirane in zgodovinsko nepotrjene teze, po katerih naj bi se Hrvati v 7. stoletju naselili na ozemlje današnje Hrvaške kot etnično-jezikovno že oblikovano ljudstvo; o tem naj bi pričale oznake »*Harahvati*« ali »*Harauvat*« za kraljevstvo na območju Afganistana v 6. in 5. stoletju pred našim štetjem in »*Choroathos*« na območju severno od Črnega morja v 2. in 3. stoletju našega štetja. Od tu naj bi se Hrvati od 4. do 6. stoletju pomikali prek ozemelj današnje Poljske in vzhodne Nemčije (ime »*Bijela Hrvatska*« na območju južne Poljske in severne Slovaške), od koder bi zavili na jug prek Dunaja in današnje Slovenije. Te teze spominjajo na tiste, ki so v Sloveniji izvor slovenskega naroda iskale in še iščejo v »slovenskih« prebivalcih Norika, v Venetih ali celo v Skandinaviji in imajo skupno lastnost le v tem, da skušajo skladno z doktrino nacionalizma prenašati v neko zgodovinsko »trajnost« trenutno nacionalno diferenciacijo sicer izvorno enotnih slovanskih ljudstev. Mnogo bolj ustrezno prikazuje avtor teritorialno organiziranost današnjega hrvaškega ozemlja (v katerega deloma vključuje tudi ozemlje današnje Bosne in Hercegovine) skozi čas od rimskega obdobja dalje, čeprav ne omenja selitvenih gibanj, verskih in etnično-jezikovnih transformacij, ki jih je burno zgodovinsko dogajanje povzročilo v obravnavanem prostoru.

Prebivalstveni strukturi je namenjeno peto poglavje (str. 302–351), ki daje več poudarka na obdobju obstoja Republike Hrvaške v okviru povojne Jugoslavije in samostojne države po letu 1991. Posebej je izpostavljena analiza zadnjih popisnih podatkov za leto 2011. Pregled narodnostne sestave prebivalstva na Hrvaškem je sorazmerno kratek: v njem avtor delno omenja tudi hrvaška naselitvena območja izven Hrvaške, zlasti v vzhodni soseščini. Prisotnost Hrvatov izven ozemlja hrvaške države opiše podrobneje v posebnem podpoglavju, kjer se omenjajo tudi Hrvati v Sloveniji (36.000 leta 2002), ki so po Magaševem mnenju v večini priseljenci, a bi jih zaradi njihove prevladujoče obmejne teritorialne distribucije in časa poselitve smeli prišteti k nacionalnim manjšinam. Največ avtohtonih Hrvatov živi v Bosni in Hercegovini (po oceni za leto 2009 okrog 660.000), v Srbiji pa okrog 90.000; med hrvaškimi izseljenškimi skupnostmi (s potomstvom) so najbolj številčne tiste v ZDA (okrog 1,3 milijona), Čilu (okrog 380.000), Argentini (okrog 275.000), Avstraliji (okrog 240.000), Nemčiji (okrog 230.000), Avstriji (okrog 130.000) in Kanadi (okrog 110.000). Pri navajanju manjšin na ozemlju Hrvaške se naslanja na popisne podatke (zgovoren je na primer upad Srbov od 11,5 % skupnega prebivalstva leta 1981 na 4,4 % leta 2011), ki jih ilustrira sicer metodološko manj posrečeno izdelan kartografski prikaz. Nekoliko podrobneje je v tem poglavju razčlenjena urbana struktura s kratkim orisom pomembnejših mest, poglavje pa se zaključuje z zanimivim opisom posledic vojne v obdobju 1991–1995, ki pa se bolj posveča voj-

nim operacijam kot morfološkim in kvalitativnim spremembam v demografski ter poselitveni strukturi najbolj prizadetih s Srbi poseljenih območij v okolici Knina in Vukovarja.

Nekoliko bolj celovito in sintetično je v šestem poglavju (str. 352–421) prikazana **ekonomskogeografska struktura Hrvaške**. V njem avtor oriše hrvaške kmetijske regije, energetske strukturo oziroma omrežje, strukturo industrijske proizvodnje ter prometno omrežje s posebnim poudarkom na evropskih prometnih koridorjih in problematiko prometne povezanosti z Dubrovnikom prek neumске enklave. Nadalje se Magaš posveti orisu pomorskega prometa in njegovega znatnega upada po letu 1991, kakor tudi problemom na področju turizma, ki se v zadnjih letih ponovno oživlja in predstavlja enega izmed glavnih ekonomskih »adutov« sodobne Hrvaške ter ga avtor povezuje še s krajšim prikazom hrvaških zaščitenih območij oziroma naravnih parkov.

Obsežno in za obravnavano monografijo ključno je sedmo poglavje (str. 422–521), pri katerem se avtor vrača na vprašanje regionalizacije, tokrat s prikazom **nodalno-funkcionalnih oziroma gravitacijskih regij na Hrvaškem**. Te so po mnenju avtorja naslednje: zagrebška, varaždinsko-koprivniška, karlovaška-sisaška, bjelovarsko-virovitiška, slavonskobrodská in osiješka v notranjem delu Hrvaške ter reška, zadarska in splitska na obali. Vsaki izmed teh namenja avtor celovit opis, ki vsebuje glavne družbenogeografske značilnosti, njihov razvoj ter prikaz glavnih naselitenih in produkcijskih središč s posebnim poudarkom na trenutni situaciji. Monografijo zaključujeta osmo poglavje (str. 522–525), kjer so na kratko prikazane faze »evropeizacije« Hrvaške po njeni osamosvojitvi in bi ga bilo morda bolje uvrstiti v prvo poglavje, ter deveto poglavje (str. 526–545), ki je namenjeno pregledu razvoja hrvaške geografije (s seznamom vseh hrvaških geografov moderne dobe) in bi morda bolj sodilo v kakšen drug kontekst, če ne bi Magaševa Geografija Hrvatske želela primarno izkazati svoj »nacionalni« karakter oziroma ambicijo »nacionalno« pomembnega dela.

Monografija to nedvomno je, čeprav gre mestoma za iskanje »nacionalno« relevantnega na ško do strokovnosti oziroma potrebne kritičnosti in znanstvene distance. Prav tako ostaja delo pri evidentiranju regionalnih enot in svojih regionalnih orisih nekoliko preveč opisno ter premalo poglobljeno pri razlaganju dejavnikov in faktorjev regionalne diferenciacije ter vzrokih za različna razvojna pota posameznih hrvaških teritorialnih enot. Delo je vsekakor za bralca zanimivo in sveže, posebej pri orisu sodobnih struktur in regionalnih razmer ter prikazovanju za Hrvaško vse bolj pomembnega sredozemskega območja. Manj uspešno pa je pri namenu, da hrvaško »zgodbo« umesti v širši mednarodni kontekst, saj mu izrazita »nacionalna« usmerjenost preprečuje, da bi vključeval rezultate raziskav in interpretacij drugih »tujih« avtorjev, ki so se v bližnji preteklosti ukvarjali s Hrvaško. To velja tudi za širše geografske probleme in procese. Državi je podobno kot Sloveniji »usojeno«, da se bo tudi v prihodnje nahajala nekje med morjem in kontinentom ter med »pravo« Evropo in balkansko periferijo. Tako se je za Hrvaško kot za Slovenijo potrebno vprašati, ali ima klasični regionalnogeografski in »nacionalni« koncept pri geografskih obravnavah še vedno tisti smisel, kakršnega je imel v prejšnjem stoletju, in ali ga ne bi kazalo v času vse večjega mednarodnega povezovanja in rastoče globalne soodvisnosti raje dopolnjevati ter poglobiti z bolj problemsko in »transnacionalno« usmerjeno geografijo, ki bi znala na prostor in družbo gledati bolj celovito ter brez vse bolj motečih in vse manj uporabnih »nacionalnih« očal.

Milan Bufon